

Adam Fish
Rachel Ben Ari (Bar Rav Hay)
Gilat Vazel-Saban
Dror Goldstein
Tamar Gutgold-Cohen
Irit Hocherman (D.Sc)
Nuhaila Awad-Araf
Yoav Harris
Yuval Adler
Eran Aloni
Gili Shefer (Yoffe)

אדם פיש
רחל בן ארי (בר רב האי)
גילת ויזל-סבן
דרור גולדשטיין
תמר גוטגולד-כהן
עירית הוכרמן (D.Sc)
נוהיילה עווד-עראף
יואב הריס
יובל אדלר
ערן אלוני
גילי שפר (יופה)

חיפה, 22.1.08
מספרנו: 3-75-100

לכבוד
פרופ' משה אייזנברג- מנל"מ
הטכניון - מכון טכנולוגי לישראל

לכבוד
פרופ' יצחק אפלויג, נשיא
הטכניון - מכון טכנולוגי לישראל

לכבוד
פרופ' משה סידי,
משנה לנשיא לעניינים אקדמיים
הטכניון - מכון טכנולוגי לישראל

לכבוד
פרופ' פאול פייגין, משנה בכיר לנשיא
הטכניון- מכון טכנולוגי לישראל

לכבוד ✓
ד"ר נורית רויטברג, מנהלת הספרייה
הטכניון- מכון טכנולוגי לישראל

לכבוד
פרופ' צבי כוכבי, משנה לנשיא ומנכ"ל
הטכניון- מכון טכנולוגי לישראל

שלום רב,

הנדון: חוק זכות יוצרים 2007

ביום 19.11.2007 קיבלה הכנסת את חוק זכות יוצרים התשס"ח - 2007 (בהמשך: "החוק" או "החוק החדש"), אשר ייכנס לתקפו ביום 25.4.2008, ויחליף את המערכת הארכאית של חוק בריטי משנת 1911, ופקודה מנדטורית, אשר היוו עד כה הבסיס לדיני זכויות היוצרים בישראל.

בכך הסתיים תהליך חקיקה מורכב שנמשך כ- 10 שנים, ואשר במהלכו הועברו לעיון הציבור ולתגובותיו שני תזכירי חוק. הצעת החוק נדונה בוועדת הכלכלה במשך שנה וחצי, בעשרות דיונים אשר במהלכם השתתפו והביעו דעתם עשרות גופים ופרטים, ובהם ארגוני יוצרים, אמנים, גופי שידור, מפיקי מוזיקה, ארגוני תכנה, מו"לים ועוד. מוסדות החינוך היו מיוצגים, בין היתר, על ידי נציגי ור"ה והאוניברסיטאות (ובהם הח"מ), נציגי הספריות ונציגת משרד החינוך.

נביא להלן סקירה של החוק החדש.

מבוא

מטבעו, החוק הוא רחב יריעה, ועוסק בעולם היצירה כולו, לרבות יצירות אומנות, ספרות, דרמה ופיסול, אדריכלות, צילום, יצירה קולנועית, תקליטים לקטים וגם תכנות מחשב (הנחשבות ליצירה ספרותית). בסקירה זו אתרכו באותם היבטים בחוק שהם בעלי עניין מיוחד למוסדות חינוך. כמו כן נצביע על כמה הסדרים בחוק, המהווים שינוי מהותי לעומת המצב הקיים.

החוק החדש מנוסח בשפה בהירה ועדכנית, ומאורגן באופן המאפשר גם למי שאינו מומחה בדיני זכויות יוצרים, לקרוא ולהבין את הוראותיו.

החוק מתאים את דיני זכויות היוצרים לעידן הדיגיטלי, ולהשלכות המחשב והאינטרנט על עולם היצירה. מטבע הדברים, ההתפתחויות הטכנולוגיות המהירות גורמות לכך שהחוק לעולם לא ידביק את הטכנולוגיה, אולם החוק עושה שימוש בהגדרות כלליות, בתקווה שיוכלו להתאים גם להתפתחויות עתידיות.

השינוי התוכני העיקרי בחוק הוא בהרחבה ופירוט של השימושים השונים ביצירות, המותרים לציבור ללא צורך בקבלת הסכמתו של בעל הזכות, כפי שיתואר בהמשך.

החוק מנסה לאזן בין האינטרסים של 3 קבוצות: **היוצרים**, בעלי הזכויות (שבדרך כלל אינם היוצרים עצמם – כגון המו"לים, חברות התקליטים, חברות תכנה, מפיקים, ומעבידיהם של היוצרים), **והציבור**, המעוניין לעשות שימוש ביצירות.

מטבע הדברים יכולה להיות חפיפה בין הקבוצות. לדוגמא – באתרי ה- web2.0 - הפורומים למיניהם, MySpace, Youtube, המשתמשים הם גם היוצרים.

גם **מוסד אקדמי** הוא בעת ובעונה אחת גם **משתמש** ביצירות, כגון מאמרים וספרים, למטרות הוראה ומחקר, גם **בעל זכויות** בחומרי לימוד ודוחות מחקר, וגם **מי שבמסגרתו פועלים יוצרים** – חברי סגל, חוקרים וסטודנטים.

האיזון בין 3 הקבוצות – היוצרים, בעלי הזכות והמשתמשים, מושג באופן הבא: מחד, החוק מגדיר את היצירות המוגנות ואת זכויותיו הבלעדיות של בעל זכות היוצרים, ובכך מתחם את רשותו של בעל הזכות. מאידך, החוק מונה רשימת שימושים המותרים גם ללא קבלת רשותו של בעל הזכות, ובכך מגדיר את רשות המשתמשים. עניינו של היוצר בא לידי ביטוי בקביעה שהיוצר הינו, בד"כ, בעל הזכות הראשון ביצירתו, וכן בזכות המוסרית(הזכות לקרדיט ולשלמות היצירה), הנותרת בידי היוצר, גם כאשר זכות היוצרים מועברת לאחרים.

פרק ב-ג לחוק: מהות זכות היוצרים

החוק החדש קובע כי זכות יוצרים תהיה ביצירה מקורית ספרותית, אמנותית, דרמטית או מוסיקלית, המקובעת בצורה כלשהי, וכן בתקליט. דרישת הקיבוע לא היתה קיימת בחוק הישן, והפסיקה לא היתה עקבית בעניין זה. דרישת הקיבוע היא דרישה גמישה. לגבי שיעור (או כל הרצאה בע"פ), למשל, קיבוע יכול להיות הקלטת אודיו או וידיאו של השיעור, רשימות המרצה לקראת ההרצאה, מצגת, או אף רישום השיעור על ידי אחד הסטודנטים. ללא קיבוע, ההרצאה לא תהיה מוגנת על פי חוק זכויות יוצרים, ופרסומה ללא רשות המרצה לא יהווה הפרה של זכות היוצרים (אם כי ייתכן שניתן יהיה לתבוע את המפרסם ללא רשות, בעילה אחרת).

עורכי דין ונוטריון

רחל בן ארי, אדם פיש ושות'

Rachel Ben Ari, Adam Fish & Co.

LAW OFFICES & NOTARY

החוק (כמו החוק הישן) מגן על ביטויים, לא על רעיונות, שכן רעיונות הינם נחלת הכלל וחופשיים לשימוש על ידי ציבור היוצרים כולו. על פי אותו היגיון, החוק גם אינו מגן על תהליכים ושיטות, מושגים מתמטיים, עובדות ונתונים, ועל חדשות, אולם הוא מגן על דרך הביטוי שלהם. הרבה נכתב על ההבדל שבין רעיון לביטוי, ולא נרחיב כאן.

החוק החדש מונה באגד זכות היוצרים את הזכויות המסורתיות: העתקה (ממנה נגזר שם החוק באנגלית – copyright), פרסום ראשון, ביצוע פומבי ועשיית יצירה נגזרת (תרגום או עיבוד), ומוסיף להן זכויות חדשות – שידור, והזכות להעלות את היצירה לרשת האינטרנט (הנקראת בחוק: "העמדה לרשות הציבור").

תקופת חייה של זכות היוצרים היא בדרך כלל משך חיי היוצר + 70 שנה.

פרק ד: שימושים מותרים

לחוק החדש נוסף פרק נכבד של שימושים שמותר למשתמש לעשות ביצירה, גם ללא קבלת רשות של בעל זכות היוצרים, ובד"כ גם ללא מתן תמורה. פרק זה כולל כמה שימושים מותרים שהם בעלי חשיבות רבה ביותר למוסדות חינוך ולמוסדות אקדמיים בפרט, אותם נסקור להלן:

שימוש הוגן

השימוש המותר הראשון והחשוב ביותר, הוא השימוש ההוגן. אמנם, גם בחוק הישן היה חריג דומה (שנקרא "טיפול הוגן"), שקבע כי טיפול הוגן ביצירה למספר קטן של מטרות מוגדרות לא יהווה הפרה. החוק לא הגדיר מהו "טיפול הוגן", אך הפסיקה אימצה מבחנים כלליים מן החוק האמריקאי.

חריג "שימוש הוגן" בחוק כולל מספר שינויים משמעותיים, לעומת החוק הישן:

- שימוש הוגן, בתנאי החוק, נקבע מראש כשימוש מותר, ולא כטענת הגנה מפני תביעת הפרה.
- רשימת המטרות שלשמן הותר "שימוש הוגן" היא רשימה פתוחה, באמצעות הביטוי: "למטרות כגון אלה".
- לרשימת המטרות המותרות נוספו שתיים: "הבאת מובאות", ו"הוראה ובחינה במוסד חינוך". שתיהן, ובפרט האחרונה, תיוניות מאין כמותן למוסדות חינוך בכלל ולמוסדות להשכלה גבוהה בעיקר, כפי שיוסבר בהמשך. נציגי המוסדות להשכלה גבוהה נלחמו, הן במשרד המשפטים והן בוועדת הכנסת, על מנת לשכנע את המחוקקים כי יש צורך והיגיון בתוספת זו, ובסופו של דבר השגנו את מבוקשנו.
- לבסוף, החוק קובע במפורש קריטריונים לבחינה מהו "שימוש הוגן" ביצירה. הקריטריונים מתורגמים מילולית כמעט מהחוק האמריקאי, ובכך נסללה הדרך להפנים גם את הפסיקה האמריקאית בשאלות אלה. הקריטריונים העיקריים הם: "מטרת השימוש ואופיו", ו"השפעת השימוש על ערכה של היצירה ועל השוק הפוטנציאלי שלה". קריטריונים נוספים הם: "אופי היצירה" ו"היקף השימוש, מבחינה איכותית וכמותית, ביחס ליצירה בשלמותה". בית המשפט מונחה לשקול שיקולים אלה, בין יתר שיקוליו. אין זו רשימה ממצה, ואין חובה ששימוש הוגן יענה על כל השיקולים.

עורכי דין ונוטריון

רחל בן ארי, אדם פיש ושות'

Rachel Ben Ari, Adam Fish & Co.

LAW OFFICES & NOTARY

תוספת המטרה - "הוראה ובחינה במוסד חינוך" - מאפשרת למרצים להכין מצגות ובהן שרטוטים, טבלאות וגרפים ממאמרים ויצירות אחרות, מבלי לבקש רשות, ואף להעלות את המצגות על רשת האינטרנט, עבור הסטודנטים. כמו כן היא מאפשרת להכין מקראות כתובות או דיגיטאליות לסטודנטים, או ליצור "שמורים דיגיטאליים", כל עוד הקטעים מכל יצירה עומדים בקריטריונים של "שימוש הוגן", שתוארו לעיל. היא מאפשרת הוראה מרחוק, ללא הצורך לבקש רשות מבעל הזכויות, בכל פעם שהמורה מכליל בחומר הקורס קטע מיצירה אחרת. ניתן להשתמש בקטע מיצירה לצורך בחינה, ועוד כיו"ב.

החוק אינו קובע איזה שימוש ביצירה מהווה "פגיעה בשוק הפוטנציאלי שלה", או איזה חלק של היצירה יהווה "שימוש הוגן", ומחלוקות מעין אלו מן הסתם יעסיקו את בית המשפט בעתיד. ניתן לקבוע כבר היום כי שימוש שאינו מסחרי, וכן שימוש שעושה מוסד שאינו למטרות רווח, ייחשב ביתר קלות ל"שימוש הוגן". כמו כן, יש להניח שהכללת מאמר אחד מכתב עת במקראה לא יקטין את מספר הרוכשים של כתב העת (אולי להפך), אם כי ניתן לטעון (וטענה זו עלתה והתקבלה בפסיקה האמריקאית) כי קיים שוק למאמרים בודדים, ושוק זה נפגע מהכללת המאמר במקראות. הדרך היחידה להקטין את אי הוודאות בתחום זה, היא להגיע להסכמה עם המו"לים על עקרונות להכללת קטעי יצירות במקראות. עם זאת, הניסיון להגיע להסכמה כזו במדינות אחרות, נכשלו, ככל הידוע לנו.

שימושים מותרים לספריות

שימושים מותרים נוספים, שהם בעלי חשיבות למוסדות חינוך, נוגעים לספריות וארכיונים. נקבע כי ספריה רשאית להעתיק יצירה שעותק שלה מצוי באוסף הקבוע של הספריה למטרות הבאות, ובלבד שלא ניתן לרכוש עותק נוסף של היצירה באופן סביר: למטרות שימור, להחלפת עותק של הספריה שהתבלה או אבד, וכן להחלפת עותק שהתבלה או אבד, עבור ספריה אחרת. היתר זה מוגבל לספריות וארכיונים שייקבעו על ידי שר המשפטים, אולם ניתן להניח כי ספריות במוסדות חינוך יכללו ביניהן.

כמו כן קובע החוק במפורש כי הספריה רשאית לבצע העתקה עבור אדם אחר, אם העתקה זו מותרת לאותו אדם. הוראה כזו לא היתה קיימת בחוק הישן, והדעות נחלקו אם אמנם הספריה רשאית לבצע צילום המהווה "שימוש הוגן" עבור סטודנט או חוקר.

ביצוע פומבי במוסד חינוך

החוק מתיר ביצוע פומבי של יצירה (כגון הקראה, נגינה או העלאת מחזה) במוסד חינוך, בכמה תנאים: שהמוסד יוכר לצורך זה על ידי שר המשפטים, שהפעולה תהיה במהלך הפעילות החינוכית של המוסד, המבצעים יהיו עובדים ו/או תלמידים, והקהל יהיה ציבור העובדים והתלמידים, קרוביהם ואנשים הקשורים במישרים עם פעילות המוסד החינוכי.

היתר זה אינו חל על הקרנת סרטים. זו מותרת למטרות הוראה ובחינה בלבד. מכאן שהקרנת סרט למטרות הוראה במוסד חינוכי כנ"ל, מותרת, גם אם אינה עומדת בתנאי השימוש ההוגן.

שימושים מותרים בתוכנות מחשב

תוכנת מחשב מוגדרת כ"יצירה ספרותית" ומוגנת בזכות יוצרים. החוק קובע כי מי שמחזיק בעותק מורשה של תוכנה, רשאי ליצור עותק שלה לצורכי גיבוי, וכן רשאי להעתיק, לתרגם או לעשות שינויים בתוכנה (למשל להפוך קוד מקור לקוד יעד) לצורך תיקון שגיאות בתכנה, או לצורך תאימות עם מערכת מחשב או תוכנה אחרת.

עורכי דין ונוטריון

רחל בן ארי, אדם פיש ושות'

Rachel Ben Ari, Adam Fish & Co.

פרק ה לחוק: הבעלות בזכות היוצרים

נושא הבעלות בזכות היוצרים מוסדר בדומה להסדר שקיים בחוק הישן (בהבדל אחד שיובהר להלן), אולם הניסוח בהיר ומפורש יותר. כאמור, היוצר הוא הבעלים הראשון של זכות היוצרים ביצירה. חריג לכלל היא יצירה שנוצרה על ידי עובד, לצורך עבודתו ובמהלכה, שאז המעביד הוא הבעלים הראשון של זכות היוצרים בה, אלא אם הוסכם אחרת. החוק אינו מחייב שהסכם יהיה בכתב דווקא, ועל כן הסכמה אחרת יכולה להיות בכתב, בע"פ או אף בהתנהגות. להוראה זו משמעות מיוחדת בכל הנוגע ליצירות שנוצרו על ידי חברי סגל, שם יכולה להישמע טענה כי יש הסכם שבהתנהגות לפיו זכות היוצרים ביצירות אלה שייכת במלואה או בחלקה לחבר הסגל – העובד, ולא למוסד – המעביד.

לעתים יש תקנון/נוהל המסדיר את חלוקת זכויות היוצרים או הזכויות הכלכליות הנובעות מהן בין חבר הסגל לבין מוסד החינוך, ואזי תקנון/נוהל זה מהווה הסכם בין העובד למעביד לגבי זכות היוצרים ביצירה. (נעיר כי תקנון קנין רוחני בטכניון מתייחס להמצאות, ואינו מטפל ביצירות – פרט אולי לתוכנות שיש להם ערך מסחרי).

לגבי יצירות מוזמנות, כלומר- כאלה שנוצרו על ידי קבלן או נותן שירותים, זכות היוצרים בהן שייכות ליוצר, אלא אם הוסכם אחרת, במפורש או במשתמע. התוספת של הסכמה משתמעת הינה חדשה בחוק, ופועלת לטובת המזמין. מטבע הדברים, קיומה של "הסכמה משתמעת" עלולה להיות במחלוקת בין הצדדים, ועל כן מומלץ, כפי שהמלצנו בעבר, לקבוע בחוזים עם נותני שירותי תוכנה, אדריכלות, גרפיקה וכד', כי כל זכויות היוצרים ביצירות שהוזמנו שייכת למזמין.

החוק קובע במפורש כי בעל הזכויות יכול להעניק רשיון ייחודי או שאינו ייחודי, בזכות היוצרים כולה או בחלקה, ולהגבילה לתקופה, לזמן או לפעולה מסוימת, כפי שאכן נעשה בשגרה. הסכם להעברת זכות יוצרים, או למתן רשיון ייחודי, חייב להיות בכתב.

פרק ז לחוק: הזכות המוסרית

הזכות המוסרית של היוצר, שנוספה לחוק הישן בשנת 1981, זכתה לטיפול מעמיק ומפורט בחוק החדש. כמו בחוק הישן, לזכות המוסרית שתי פנים: הזכות ששם המחבר יקרא על יצירתו (הזכות לקרדיט) והזכות שלא ייעשה ביצירה שינוי העלול לפגוע בשמו של היוצר או בכבודו. משך חייה של הזכות המוסרית, היא כשל זכות היוצרים, כלומר 70 שנה לאחר מות המחבר. החוק קובע כי זכות מוסרית קיימת ליוצר בכל יצירה שבה יש זכות יוצרים, למעט תוכנת מחשב.

הזכות המוסרית אינה ניתנת להעברה, והיא נשארת זכותו של היוצר, גם כאשר זכויות היוצרים שייכים למעביד או שעברו בהסכם למו"ל או למפיק, אולם היא ניתנת לוותר. כך, למשל, ניתן לדרוש בחוזה עם אדריכל, וויתור על זכותו לטעון כנגד הכנסת שינויים בתכניות או במבנה. כמו כן, מי שמזמין חומר פרסומי, רשאי לדרוש מהיוצר שיוותר על זכותו להתנגד לשינויים בחומרים.

פרק ח-ט לחוק: הפרת זכות יוצרים

הפרה של זכות יוצרים או זכות מוסרית הינה עוולה אזרחית, המקנה פיצוי על הנזק שנגרם לבעל הזכות. החוק מעניק פיצוי ללא הוכחת נזק של עד 100,000 ₪ לכל הפרה. לבית המשפט שיקול דעת להעניק פיצוי זה ולקבוע את גבהו, והחוק מונה שורה של שיקולים שבית המשפט רשאי לשקול לצורך זה.

עורכי דין ונוטריון

רחל בן ארי, אדם פיש ושות'

Rachel Ben Ari, Adam Fish & Co.

LAW OFFICES & NOTARY

הפרה של זכות יוצרים אינה רק הפרה ישירה, כלומר ביצוע פעולה ייחודית לבעל זכות היוצרים, ללא רשותו – גם אחזקה, מכירה, הפצה וכד' של עותק מפר של יצירה, למטרה עסקית, תוך ידיעה שהעותק מפר, מהווה הפרה (עקיפה).

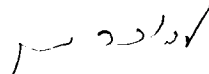
פרק זה בחוק עבר רביזיה מקיפה, ובין היתר טופל במסגרתו נושא הפיצוי על פגיעה בזכות המוסרית, שלא היה מוסדר כלל בחוק הישן, אולם לא נרחיב בנושא זה כאן. נציין עוד שהחוק מייחד הוראות מיוחדות לעניין הפרת זכות יוצרים בבניינים ומבנים.

לבסוף נציין כי עשייה או יבוא של עותק מפר לשם מסחר, מהווה עבירה פלילית שדינה עד 5 שנות מאסר. מסחר בעותקים מפרים, מהווה עבירה פלילית שדינה עד 3 שנות מאסר.

האמור לעיל אינו מתיימר להוות סקירה ממצה של הוראות החוק, ובוודאי שאינו מהווה תחליף לייעוץ משפטי בבעיות קונקרטיות.

כתמיד, אנו עומדים לרשותכם במתן הבהרות ותשובות לשאלות בנושא החוק החדש ויישומו.

בכבוד רב,

עירית הוכרמן, עו"ד

העתקים:

פרופ' משה שפיטלני, דיקן ביה"ס ללימודי מוסמכים.

פרופ' אלן פינקוס, דיקן לימודי הסמכה.

מר אלחנן אופנהיימר, משנה למנכ"ל.

גבי שרה קנטי, ר' אגף משאבי אנוש.

עורכי דין ונוטריון

רחל בן ארי, אדם פיש ושות'

Rachel Ben Ari, Adam Fish & Co.

LAW OFFICES & NOTARY